«Πίθηκος-Άνθρωπος»

Άραγε είναι η Θυμέλη που έκανε διάσπαρτο τον Δεκέμβρη μας με θεατρικές πρεμιέρες; Όπως φαίνεται, πολλές παραγωγές έπρεπε να πατήσουν το πόδι τους στο 2019 που μέρα με τη μέρα μας τελειώνει. Για τρεις δεκεμβριανές παραστάσεις μόνο εμφανίστηκε στη σκηνή του Αντίλογου η παραγωγή «Πίθηκος-Άνθρωπος», η οποία θα επανέλθει, όπως αντιλήφθηκα και τον Γενάρη. Η παραγωγή αποτελεί θεατρική εκδοχή του διηγήματος του Φραντς Κάφκα «A Report to an Academy» («Αναφορά σε μια Ακαδημία»). Το 2012 η δραματοποιημένη μορφή του διηγήματος παίχτηκε από την ομάδα Σημείο Μηδέν στην Αθήνα, στο Ίδρυμα Κακογιάννη. Στην κυπριακή παραγωγή την επεξεργασία κειμένου και τη σκηνοθεσία υπογράφει ο Νεοκλής Νεοκλέους.

Το διήγημα αυτό με κάποιο τρόπο αντιδιαλέγεται με την πασίγνωστη καφκική «Μεταμόρφωση». Αν εκεί ο άνθρωπος, ο Γκρέγκορ Σάμσα, μεταμορφώνεται σε απαίσιο έντομο, σ' ένα ungeziefer (="παράσιτο"), στην «Αναφορά σε μια Ακαδημία» ένας πίθηκος μεταμορφώνεται, μέσα από επίπονη διαδικασία, σε άνθρωπο. Αν στη «Μεταμόρφωση» ο ήρωας χάνει το όνομά του, καθώς ακόμα και η στοργική του αδελφή, του το αρνείται («... δεν πρόκειται να ξαναφωνάξω αυτό το θεριό με τ' όνομα του αδελφού μου»), στην «Ακαδημία» ο ήρωας αποκτά όνομα, Ρότπετερ («Κοκκινοσημαδεμένος» στην παράσταση του Αντίλογου), οπότε το όνομα και στα δύο έργα συμπίπτει με ανθρώπινη ταυτότητα, την οποία ο ένας χάνει και ο άλλος αποκτά. Αν ο Γκρέγκορ Σάμσα ή το άβαταρ του, πεθαίνει, σχεδόν εκτελείται από τον πατέρα του στο τέλος, ο Πίθηκος παρολίγο να σκοτωθεί από κυνηγούς στην αρχή της ιστορίας του και αυτός ο συμβολικός θάνατος σηματοδοτεί το τέλος μιας υπόστασης και την αρχή μιας άλλης. «Μετά από εκείνους τους πυροβολισμούς ξύπνησα- κι εδώ ξεκινά η δική μου μνήμη...», λέει ο Πίθηκος-Άνθρωπος.

Η πολυπτυχότητα του λογοτεχνικού έργου που άφησε ο Φραντς Κάφκα διαφαίνεται σε προσεγγίσεις των μελετητών του. Το kafkaesque στοιχείο δηλώνει και το ψυχολογικά ζοφερό και το κοινωνικά αιχμηρό, ενώνει και την αλληγορική ματιά στην ανθρώπινη πορεία και την υπαρξιστική φιλοσοφία και την αισθητική του παραλόγου. Στην «Αναφορά σε μια Ακαδημία» είναι ορατές όλες αυτές οι πτυχές. Είναι κατανοητή και η γοητεία που άσκησε το κείμενο πάνω στον Νεοκλή Νεοκλέους, ο οποίος διάλεξε να αυτοσκηνοθετηθεί σ' αυτό τον ρόλο. Πρώτον, τον έλκυσε η δυνατότητα της σωματικής έκφρασης. Εύγλωττη η πλαστική του στη βουβή εισαγωγή, όταν ο ήρωάς του έχει στο σώμα μη ανθρώπινη δύναμη, όταν αργά ενδύεται την ανθρώπινη φορεσιά που δεν του ταιριάζει, που δεν κάθεται στο μαθημένο στην ελευθερία της γύμνιας κορμί του. Κατά τη διάρκεια του μονολόγου η σχεδόν απειλητική αγριάδα μεταφέρεται στο βλέμμα του. Η γλώσσα του σώματος του ηθοποιού εκφράζει την αντιπαράθεση ενός κατήγορου απέναντι στην κοινωνία και τον αυτοσαρκασμό ενός σόουμαν που εκτίθεται μπροστά στο σαχλό κοινό. Εκείνη η υπερβολή, το «too much», που μερικές φορές αισθανόμουν στις υποκριτικές δουλειές του Νεοκλέους, όταν η κοχλάζουσα ενέργειά του και η αυγκράτητη εκφραστικότητά του ξεχείλιζαν από τους ενσαρκώμενους ρόλους, εδώ λειτουργεί ως αποτελεσματικό εργαλείο, ως ταιριαστή μέθοδος υποκριτικής προσέγγισης της καφκικής υβριδικής μορφής, του Πίθηκου-Ανθρώπου.

Το δεύτερο στοιχείο που, όπως πιστεύω, έκανε τον Νεοκλή Νεοκλέους να θέλει να πει από σκηνής τα λόγια του Κάφκα είναι το «κατηγορώ» του ήρωά του προς την ανελεύθερη ανθρώπινη κοινωνία. Η αλληγορία του καφκικού διηγήματος που παρουσιάζει την πορεία της ανθρωπότητας ως εγκατάλειψη της οργανικής συνύπαρξης με τη φύση, ως έξοδο από την εποχή που ο άνθρωπος είχε τη δυνατότητα να είναι κτήμα του εαυτού του και όχι ιδιοκτησία κάποιου, δίνει στον σκηνοθέτη και ηθοποιό Νεοκλή Νεοκλέους, δυνατότητα να δηλώσει ότι οι έννοιες που πραγματεύεται ο συγγραφέας, όπως η πρόοδος, η εξέλιξη και η ελευθερία, αποτελούν ψευδαίσθηση στην εποχή μας.

Οι συνεργάτες του Νεοκλέους είναι συντονισμένοι με την προτεινόμενη από τον σκηνοθέτη αισθητική. Ήδη αναφέραμε το κοστούμι που πρότεινε ο εικαστικός της παράστασης Σάββας Μυλωνάς που λειτουργεί ως ένδυμα-κλουβί. Οι κρεμαστές πλάκες του σκηνικού φωτίζονται σταδιακά και σημαδεύουν τα βήματα της μεταμορφωτικής πορείας του ήρωα. Ο σχεδιασμός φωτισμού της Καρολίνας Σπύρου παίζει με το σκοτάδι και προβάλλει ειρωνικά το βήμα από το οποίο ο ομιλητής απευθύνεται στους «εξοχότατους κύριους ακαδημαϊκούς». Η Χριστίνα Αργυρού με τη μουσική σύνθεση, τη ζωντανή εκτέλεσή της και τη φωνή της δίνει ηχητική έκφραση στις προ του συμβολικού θανάτου αναμνήσεις του ήρωα. Δίνει υπόσταση στην καταπιεσμένη ελεύθερη φύση του. Δίνει άκουσμα στη «θύελλα από το παρελθόν» που έπρεπε να σταματήσει ν' ακούει ο Πίθηκος-Άνθρωπος.